

EDUCAREA VOINTEI

Jules Payot

© Editor KARO tour, București

ISBN 10: 973-8999-08-1

ISBN 13: 978-973-8999-08-4

Copyright Dexon

ISBN 978-973-701-176-3

- ediție electronică e-Pub

ISBN 978-973-701-222-7

- ediție electronică Pdf

JULES PAYOT

EDUCAREA VOINȚEI

CUPRINS

INTRODUCERE (5)

SCRISOAREA DOMNULUI PAYOT (9)

PARTEA TEORETICĂ

CARTEA I- a.

CAPITOLUL I.- Lipsa de voință (13)

CAPITOLUL II.- Scopul scuză mijloacele(23)

CAPITOLUL III - Teorii false în educarea voinței (27)

CARTEA II-a. PSIHOLOGIA

CAPITOLUL I - Rolul ideilor în voință.(39)

CAPITOLUL II. - Rolul stărilor afective în voință.(48)

CAPITOLUL III. - Inteligență sau voință ?(64)

CARTEA III - a RESORTURILE INTERIOARE.(84)

CAPITOLUL I. - Reflexia meditativă.(84)

CAPITOLUL II. - Meditația și metodele ei.(113)

CAPITOLUL III - Acțiunea în educarea voinței.(118)

CAPITOLUL IV - Voință sănătoasă în corp sănătos (135)

CONCLUZII - Date generale (151)

PARTEA PRACTICĂ

CARTEA a IV-a MEDITAȚIILE PARTICULARE

CAPITOLUL I. - Inamicii voinței: pasiunea și lenea.(153)

CAPITOLUL II. - Inamici de temut: prietenii, etc.(170)

CAPITOLUL III. - Sofismele leneșilor (174)

CAPITOLUL IV - Efectele muncii (178)

CARTEA a V- a - ADAPTAREA LA MEDIU

CAPITOLUL I. - Opinia publică, profesorii.(184)

ÎNCHEIERE. (195)

PARTEA TEORETICĂ

CARTEA I-a.

CAPITOLUL I.

Lipsa de voință

Caligula dorea ca Romanii să nu aibă decât un singur cap, pentru a-i decapita dintr-o singură dată. Ar fi nefolositor ca noi să făurim o astfel de dorință față de dușmanii noștri, pe care îi avem de înfruntat: cauza mai tuturor eșecurilor noastre, aproape a tuturor nenorocirilor noastre este numai una și aceasta—i slăbiciunea voinței noastre; este spaima noastră pentru efort și în special pentru efortul constant. Pasivitatea, ușurința și risipa noastră sunt tot atâtea cuvinte pentru a desemna acest fond de lene universală, care pentru natura omenească e ceea ce este greutatea pentru materie.

E foarte clar că adevărul dușman al voinței constante nu poate fi decât o forță continuă. Pasiunile sunt din firea lor trecătoare; țin cu atât mai puțin cu cât sunt mai violente: apariția lor sporadică nu ne permite să le privim în ele însele, în afară de cazurile foarte rare când merg până la o fixitate și o tărie ce se apropie de nebunie, ca pe adevărate piedici pentru continuitatea efortului. În intervalele izbucnirii lor se găsește loc pentru o cantitate mare de muncă. Este însă o stare sufletească fundamentală, care ține permanent și care se numește lentoare, apatie, trăndăvie, lene. Reînoirea frecventă a unor eforturi nu este decât reînoirea luptei contra acestei stări firești, fără a căpăta împotriva ei o izbândă hotă-

rătoare.

Stare fundamentală, firească, am zis: căci omul nu primește efortul constant multă vreme decât sub imboldul nevoii. Toți călătorii declară într-un glas, că la toate triburile necivilizate se constată imposibilitatea desăvârșită a oricărui efort stăruitor.

Ribot observă cu multă dreptate, că cele dintâi eforturi de atenție voluntară trebuie să fi fost făcute de femeile, silite de frica bătăii, la o muncă regulată, în vreme ce bărbații se odihneau sau dormeau. Si apoi nu vedem cum dispar, sub ochii noștri, Pieile-Roșii, care se lasă mai bine a fi nimiciti decât a încerca o muncă regulată, care le-ar aduce bunăstarea ?Dar, fără a ne duce să căutăm atât de departe exemple prea cunoscute, nu știm cu toții cu ce lentoare se deprinde un copil cu munca regulată ? Cât sunt de rari oamenii care caută a face mai bine decât au făcut alții înaintea lor, sau cum fac cei din jurul lor !

Am putea trece în revistă, împreună cu Spencer, lucrurile de care ne folosim toată ziua: nu-i unul măcar pe care un mic efort al inteligenței să nu-l fi putut face mai potrivit pentru întrebuițare și am spune, « se pare că aproape cei mai mulți oameni și-au pus drept ţintă să treacă prin viață cheltuind cât se poate mai puțină gândire ». Iar pe de altă parte dacă noi ne-am răscoli amintirile noastre de studenți, căți muncitori am putea găsi printre colegii noștri ? Oare nu toți aproape fac minimum de efort necesar pentru a-și trece examenele ?

Chiar de prin liceu efortul personal, efortul cugetării este foarte greu ! Scapă așa de ușor de examene — în orice țară — cu simple eforturi de memorie ! De aceea nici idealul lor nu e așa de înalt ! Ceea ce doresc ei, «sunt posturi de funcționari, posturi rău plătite, puțin stimărate, fără viitor, fără orienturi, în care omul îmbătrânește pe un fotoliu de piele și în care el privește în fiecare zi, în pustiu unei ocupații aproape sterpe, la decădere și la toropirea treptată a facultăților lui,

dar în care găsește bucuria negrăită de a fi scutit de-a gândi, de-a voi, de-a lucra. O reglementare tutelară întipărește activității lui mișcarea regulată a unui ceasornic și-l scutește de cinstea obositoare de-a lucra și de-a trăi» (*Maneuvrier: Educația Burgheziei.*).

Dar nu trebuie să învinovățim numai pe funcționari. Orice profesiune, orice carieră, oricât de înaltă ar fi, nu e în stare să pună pentru totdeauna la adăpost personalitatea, vigoarea, energia. În primii ani spiritul poate găsi un exercițiu activ. Dar în curând numărul combinațiilor noi, numărul și putința cauzelor, care au nevoie de efortul gândirii, a căutării, se micșorează. Îndeplinirea funcțiilor arătate mai sus și care în aparență au nevoie de eforturi puternice de gândire, ajung deprinderi. Avocatul, magistratul, medicul, profesorul trăiesc dintr-un fond câștigat mai înainte și care nu se mărește decât foarte încet și foarte rar. Efortul descrește din an în an, din an în an se rănesc ocaziile de a pune în joc facultățile superioare ale spiritului. Făgașul de acum e săpat, inteligența se tocește din cauza lipsei de exercițiu și, împreună cu ea, atenția, vigoarea raționamentului. Dacă nu-ți creezi un ordin de preocupări intelectuale, nu poți scăpa de această toropire gradată a energiei. Dar fiindcă această carte se îndreaptă în special către tineri, către oamenii inteligenți, trebuie să privim mai de aproape formele ce ia la dânsii «răul ce trebuie combătut».

Cea mai primejdiașă formă a acestui rău la Tânăr este văguirea, această «lâncezeală a sufletului», care se manifestă în toate faptele sale. Doarne cu câteva ceasuri mai mult, se scoală toropit, moale, căscând și-si pierde cu aceasta un timp însemnat. Nu se simte în voie, n-are gust pentru nimic. Face totul «cu răceală, trist, fără curaj». Lenea i se vede până și pe fața lui, pe care poți să citești lâncezeala; înfățișarea îi e nehotărâtă și totodată moleștită și preocupată. Nici vlagă, nici precizie în mișcare. După ce și-a pierdut dimi-

neață, ia gustarea, apoi se duce la cafenea și citește jurnalele până la anunțuri, pentru că asta nu îi cere efort. Cu toate acestea recapătă puțină vlagă după amiază însă vlagă aceasta o pierde în convorbiri, în discuții sterpe — căci orice leneș este invidios — în bârfe: oameni politici, literați, profesori, toți își primesc partea lor de critică. Seara nenorocitul se culcă deznădăjduit, ceva mai scârbit decât în ajun; căci această epuizare în muncă o aduce și la plăceri în cea mai mare parte: nici o bucurie nu se culege fără osteneală, orice mulțumire presupune un oarecare efort. O carte de citit, o plimbare prin pădure, toate acestea sunt plăceri care cer o inițiere, sunt plăceri active. Si fiindcă numai plăcerile active au preț, singurele care se pot reînnoi oricât de mult și după voință, leneșul își impune viața cea mai deșartă, ce se poate închipui. Leneșii lasă plăcerile să le scape printre degete, din pricina că nu strâng mâna. Sfântul Ieronim îi aseamănă în glumă cu acei soldați de plumb, care în totdeauna sabia ridicată fără să lovească niciodată.

Lenea fundamentală nu împiedică însă unele clipe răzlete de energie. Popoarelor necivilizate nu le e groază de eforturi violente, ci numai de munca regulată, continuă, care la urma urmei cheltuiește o cantitate de energie cu mult mai mare; o cheltuială mai mică, dar statornică, ajunge mai mult la urmă de consumă mai mult decât cheltuielile cele mari, despărțite prin foarte lungi răstimpuri. Leneșul tolerează foarte bine războiul, care cere eforturi violente, momentane, urmate de perioade mari de inactivitate. Arabii au cucerit un imperiu vast. Nu î-l au păstrat însă, fiindcă le-a lipsit statonica efortului, ce se cere pentru a organiza administrația unei țări, pentru a așterne drumuri, a întemeia școli și industrii.

Tot așa, mai toți studenții leneșii, biciuți de apropierea examenului, pot «să-i dea un brânci». Ceea ce le e greu sunt eforturile cumpătate dar repetate în fiecare zi, vreme de luni și de ani întregi.

E așa de adevărat că energia reală și rodnică stă în efortul cumpătat, dar continuu, încât orice muncă, dacă se depărtează de la tipul acesta, poate fi privită ca o muncă lenesă. Munca continuă înseamnă de la sine continuitate de direcție. Căci energia voinței se traduce mai mult prin îndrumarea către aceeași țintă a tuturor puterilor spiritului decât de eforturi multiple. Iată un tip de lenes, ce se întâlnește adesea. Tânărul e vioi, vesel, cu vlagă. Rar stă fără să facă nimic. Într-o zi a citit un tratat de geologie, un articol la modă al lui Brunetière asupra lui Racine, a frunzărit câteva zare, a recitat câteva note, a schițat planul unei dizertații, a tradus câteva pagini din englezeste. Nici o clipă nu a stat fără treabă. Prietenii admiră puterea lui de muncă și varietatea ocupărilor sale. Noi însă trebuie să botezăm pe Tânărul acesta cu numele de lenes. Pentru un psiholog în multitudinea aceasta de lucrări se găsește semnul unei atenții spontane de oarecare bogătie, dar care încă nu a devenit atenție voluntară. Această pretinsă putere de muncă felurită dă de gol o mare slăbiciune de voință. Acest student ne înfățișează un tip de lenes foarte obișnuit și pe care îl vom numi tip răsfirat. Această «preumblare a spiritului» (Leibnitz: Teodicea, 56.) e plăcută, negresit, dar nu-i totuși decât un exercițiu de plăcere. Nicole (Nicole: Despre primejdia convorbirilor, I.) îi numește «spirite de muscă» pe acești indivizi, care umblă punându-se ici și colo, fără nici un folos. Sunt, pentru a reminti nimerita metaforă a lui Fénelon (Fénelon: Educația fetelor, cap. 5), «ca o lumânare aprinsă într-un loc bătut de vânt.»

Marele dezavantaj al acestei răsfirări e, că nici o impresie n-are timp să se desăvârșească. Se poate spune, că legea absolută, care călăuzește munca intelectuală, e că ideile și sentimentele, pe care le-am găzduit în mintea noastră, cum suntem găzduiți într-un hotel, în treacăt, sunt și rămân pentru noi niște străini, pe care îi uităm în curând. Vom vedea în

capitolul următor, că adevărata muncă intelectuală cuprinde în ea îndrumarea tuturor eforturilor spre o singură țintă.

Această groază pentru efortul adevărat, adică pentru înc hegarea tuturor eforturilor particulare în vederea unui scop lămurit, se complică cu o groază tot așa de mare pentru efortul personal. Altceva e creația unei opere, munca de descoperire, de dispoziție originală și altceva înmagazinarea în memorie a ceea ce au făcut alții. Dar, dacă efortul personal e așa de dificil, e tocmai fiindcă el cuprinde cu necesitate și coordonarea. Cele două forme supreme ale muncii intelectuale sunt legate în orice muncă de producție. De aceea oricine poate constata cât de neplăcut este acest fel de muncă pentru marea majoritate a elevilor, care vor fi mâine «elita». Elevii clasei a șaptea și a opta, bunăoară, sunt elevi care vor da examenul final. Sunt prea tocili și în genere exacti în lucrările lor. Din nefericire, nu gândesc deloc. Această lenă de spirit se traduce printr-o înclinare de a gândi cu vorbele, nimic altceva.

Astfel, studiind psihologia, nici unuia din ei nu-i va veni ideea că, făcând psihologie aplicată de dimineață până seara — cum Jourdain făcea proză fără să știe — ar fi de mii de ori mai simplu să se cerceteze pe sine însuși și să găsească exemple personale, în loc să rețină exemplele ce le citează cărțile. Dar nu, ei au o orientare nebiruită pentru a învăța mai degrabă decât a căuta. Supraîncărcarea enormă, pe care astfel o vor impune memoriei lor, îi însărcină mai puțin decât cel mai ușor efort personal. Sunt pretutindeni pasivi, făcând excepție bineînțeles — însă într-o măsură restrânsă — pentru elita elevilor buni (Proba experimentală a acestei incapacități de eforturi personale ne-o înfățișează în Franța concursurile trimestriale pentru locul întâi din clasă). Majoritatea elevilor se tem de acest exercițiu. A fi silit să compui asupra unui subiect, în care trebuie nu să-ți găsești tu singur materialul, ci de cele mai multe ori numai cât să împărți

din nou după un alt plan materialul, ce îl-a procurat cursul, a pune în expunerea subiectului limpezime și acel *lucidus ordo*, pe care-l, cere cititorul, e pentru dânsii — s-o spunem fără înconjur un exercițiu neplăcut.)

Bineînțeles, această groază pentru munca personală o va duce cu el la universitate și fără mare pagubă, deoarece nu este nici un examen, prin care să se caute a vedea ce este candidatul și ce poate; nu i se cercetează decât starea memoriei și nivelul atins de cunoștințele lui. Orice student conștiincios și care va reflecta își va mărturisi lui singur, cât de mică este suma de eforturi de memorie în cursul unui an urmat la litere, drept, științe naturale sau medicină.

De aceea e foarte curios să urmărești până la savanți formele subtile, ce le ia lenea. Lene, bineînțeles, care nu îndepărtează o cantitate mare de muncă și lucrări anevoieioase; căci aici cantitatea nu înlătuiește deloc calitatea. Mai mult încă, cantitatea muncii este adesea în paguba calității. Bunăoară, erudiții germani ne iau adesea în râs pe noi francezii; ca Raton din fabulă însă ei scot din cenușă castanele, pe care le ronțăim noi. Comparația ne pare foarte dreaptă, Raton e foarte nimerit simbolul muncii de erudiție: sprijinit pe texte, spiritul n-are de făcut câtuși de puțin operă de creator și poate studia cu folos, chiar atunci când și-a pierdut agerimea de pătrundere. Timpul în această privință se va însărcina să întărească prevederile lui Renan asupra științelor de pură erudiție: ele n-au viitor. Rezultatele lor sunt prea nesigure, prea supuse controversei și apoi, cele douăzeci de mii de volume, care se duc pe fiecar an să se îngräմădească la Biblioteca Națională, vor adăuga în cincizeci de ani — fără a mai pune la socoteală jurnalele și revistele — un milion de volume la colecția actuală. Un milion de volume! Socotind ca grosime medie a unui volum doi centimetri, ne dă o coloană de patru ori mai înaltă decât Muntele Alb! Nu-i oare vădit, că din ce în ce istoria se va lepăda de numele proprii, pentru a

se ocupa de marile fapte sociale, întotdeauna foarte ipotetice în cauzele și efectele lor, iar erudiția pură, ucisă de grămadă uriașă de material, va pierde orice autoritate pe lângă spiritele cugetătoare? Acumularea de materiale va fi privită din ce în ce mai puțin ca o adevărată lucrare. La urma urmei se va da acestui mod de a produce adevăratul său nume. Iar numele de lucrare se va păstra pentru punerea în regulă, pentru înlăturarea amănuntelor de prisos, pentru concentrarea pe care o produce supremul efort al gândirii. A ceea ce înseamnă a căuta silueta esențială, dominantă și-a o așeză în plină lumină. Amănuntele de prisos, lăturalnice, numai cât schimonosesc, adevărul și arată ochiului exersat cum, în toate avânturile noastre de energie intelectuală, se strecoară ceva din lenea nebireuită din noi.

Această lene intelectuală fundamentală se poate spune — vai! — că înțregul nostru sistem de învățământ tinde a o înrăutății. Programele învățământului par menite a face din orice elev un răsfirat, deoarece silesc pe acești numeroși tineri a se atinge de toate și-i opresc, prin varietatea materialelor ce au de asimilat, de a pătrunde ceva în fond. Cum să se gândească un Tânăr din aceștia, că tot sistemul actual de învățământ este fără noimă? și totuși sistemul acesta tinde a nimici în elev orice spirit de inițiativă și orice pornire de cinstire în munca lui. Acum câțiva ani puterea artilleriei franceze era mediocră; astăzi este înzecită. Pentru ce? Fiindcă înainte obuzul izbucnea lovind obstacolul; izbucnea lângă el, fără a-i face mare pagubă. Astăzi, prin inventia unui detonator special, obuzul înaintează încă câteva secunde după ce—a lovit; pătrunde în adânc și acolo, înfipt în inima zidului, în atingere cu el și strâns din toate părțile, izbucnește, zdrobind și prefăcând totul în pulbere. În educația actuală s-a uitat și se adăuga spiritului detonatorul său. Cunoștințele câștigate nu sunt niciodată lăsate să pătrundă în adânc. Vrei să te oprești? Mergi, mergi! Ca un al doilea Jidov Rătăcitor, tu tre-

buie să mergi fără odihnă: trebuie să frunzărești matematicile, fizica, chimia, zoologia, botanica, geologia, istoria tuturor popoarelor, geografia celor cinci părți ale lumii, două limbi vorbite, mai multe literaturi, psihologia, logica, morala, metafizica, istoria sistemelor... Mergi, mergi spre mediocritate, ia cu tine din liceu, ori din gimnaziu, deprinderea de a vedea totul superficial, de a judeca numai după aparență!...

Această alergare rapidă nu se va înceteni deloc la universitate; ba încă pentru mulți studenți se va face și mai rapidă încă.

Adăugați pe lângă aceasta condițiile vietii moderne, care tind să reduce viața noastră lăuntrică și care împinge răsfirarea spiritului până la un grad, care cu greu va putea fi depășit. Ușurința comunicațiilor, călătoriile dese, la mare, la munte, peste tot, ne împrăștie cugetarea. Nu mai ai timpul nici să citești.

Trăiești o viață zbuciumată și deșartă totodată. Ziarul, ușurința cu care informațiile îți plimbă interesul prin faptele diverse din cele cinci părți ale lumii, fac ca pentru mulți citirea unei cărți să pară anostă.

Cum să te împotrivești la această împrăștiere a spiritului, pe care mediul tinde să o producă, când educația nu ne-a pregătit nimic pentru această împotrivire? Oare nu te cuprinde descurajarea, când te gândești că de opera capitală, de educația voinței nu se îngrijește, nu se interesează nimeni?

Tot ce se face în această privință se face având în vedere altceva: toți se îngrijesc numai să mobileze inteligența, iar voința nu este cultivată, decât în măsura în care e necesară pentru munca intelectuală. Și cum o cultivă? O întărâtă, atâtă tot. Nu se gândește nimeni decât la prezent. Azi un aparat întreg de înfrâñare și îmbărbătare: mustarea profesorului, zeflemelele colegilor, pedepsele pe de o parte, iar de alta răsplata, laudele. Iar mâine nimic altceva decât perspectiva depărtată, fumurie, a unui examen de licență în drept, de

doctorat în medicină, pe care vor izbuti să-l cucerească și cei mai leneși.

Educația voinței se face degeaba: și cu toate acestea oare nu energia face pe om întreg? Oare fără ea darurile cele mai strălucitoare ale inteligenței nu rămân sterpe? Oare nu acesta e instrumentul cel mai important, prin care oamenii au făcut tot ce este mare și frumos?

Lucru ciudat. Toată lumea își zice în sine ceea ce noi spunem aici. Toată lumea suferă de nepotrivirea aceasta între cultura prea înfierbântată a spiritului și această slăbiciune a voinței. Dar nici o carte nu a apărut până acum asupra mijloacelor de a orienta spre bine educarea voinței. Nimeni nu știe ce să facă pentru a lua pe seamă-i această operă, pe care magiștrii noștri nici nu au schițat-o. Întrebați câțiva studenți, luați la întâmplare printre cei care nu lucrează deloc: spovedania lor se va rezuma în aceasta: deunăzi, la liceu, profesorul ne fixa pentru fiecare zi, mai mult încă, pentru fiecare ceas, sarcina ce trebuie să îndeplinim. Ordinul de împlinit era lămurit și neted: aveam de studiat un capitol din istorie, o teoremă din geometrie, să facem o temă, să traducem o pagină. Mai mult, eram sprijiniți, încurajați, sau dojeniți: râvna era întreținută cu ardoare și cu dibăcie. Astăzi nimic de felul acesta. Nu avem de lucrat ceva lămurit, hotărât de mai înainte. Dispunem de vreme după placul nostru. Și, fiindcă n-am avut niciodată vreo inițiativă în împărtirea muncii noastre, nu ni s-a arătat nici o metodă potrivită pentru a combate slăbiciunea noastră, suntem întocmai ca niște oameni, pe care i-ai arunca goi în mijlocul apei, după ce i-ai învățat să înnoață înfășurându-i cu o întrețină cingătoare de plută. Ne înecăm, se înțelege de la sine. Nu știm să lucrăm, nici să dorim, mai mult încă, nu știm nici de unde să ne informăm asupra mijloacelor de a ne face noi însine educarea voinței. Nu-i nici o carte practică asupra acestui subiect; de aceea ne resemnăm și căutăm a nu ne mai gândi la abdicarea noastră: